

skimi ukrepi, nato pa ugotavljala, da pravno niso povsem utemeljeni in da je »težko skonstruirati pravno odgovornost« (str. 73). Po drugi strani je zanimivo še obkladanje nasprotnikov oblasti z raznimi vzdevki. Tako kot ostali nasprotniki povojne slovenske oblasti so bili tudi sodelavci Perspektiv obtoženi, da so nosilci reakcionarnosti ter be-logardistične mentalitete, pa čeprav je šlo za mlade ljudi, ki vojne niso doživljali tako kot oblastna struktura. Pri tem je zanimivo še navezovanje na aktualno politično situacijo. Tako je bil v vojnih in prvih povojnih letih kulturni delavec, ki ni bil po meri partije, »trockist«, po letu 1948 je bil »informbirojevec«, leta 1954 »djilasovec«, leta 1964 pa naj bi pri sodelavcih Perspektiv našli celo sledove »prokitajstva« (str. 71).

Iz knjige *Obračun s Perspektivami* lahko razberemo še marsikatero podrobnosti. Na primer to, da moramo vlogo in pomen vsakega politika ocenjevati po besedah in dejanjih iz časa dogajanja, ne pa ocenjevati zgolj besed (odstavljenega) politika desetletja kasneje. Tako se nam pri tem delu odpira vprašanje v zvezi s Stanetom Kavčičem, ki je v kavarniških pogovorih deležen zelo različnih ocen. Potrebno je glasno povedati, da je bil Kavčič v politični problematiki zelo »ortodoksen« in da se je njegova »liberalnost« močneje izražala le pri gospodarskih vprašanjih.

Sicer pa bo lahko do lastnih ocen o omenjenih vprašanjih prišel vsak bralec sam. Knjižica sploh ni predebela, Repetov jezik pa je »publicistično« tekoč in razumljiv, tako da bo lahko bralec *Obračun s Perspektivami* prebral v enem mahu.

Aleš Gabrič

Dve domovini — Two Homelands. Razprave o izseljenstvu — Migration Studies, 1.
Ljubljana : Inštitut za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, 1990. 416 strani.

Inštitut za slovensko izseljenstvo Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti se je razvil iz Študijskega centra za zgodovino slovenskega izseljenstva in ima danes že kar bogato predzgodovino. V 80. letih je uspelo v okviru Inštituta zaposliti več strokovnjakov z raznih področij (zgodovina, sociologija, etnologija...) in njegova dejavnost se je pričela kazati tudi navzven s pričetkom izdajanja zbornika *Dve domovini — Two Homelands*. Misel o ustanovitvi posebne znanstvene revije za izseljeniška vprašanja se je med sodelavci Inštituta pojavila ob koncu leta 1987 in sedaj je pred nami prvi letnik zbornika, ki naj bi izhajal občasno in družil slovenske ustanove in posameznike, ki se doma in v tujini ukvarjajo s slovenskim izseljenstvom.

V prvem letniku sodeluje s svojimi prispevki kar 20 avtorjev. Posebnost zbornika je dvojezičnost, saj je del (18) prispevkov pisanih slovensko z angleškim povzetkom, del (7) pa v angleščini s slovenskim povzetkom. V uvodnem delu beremo misli glavnega urednika *Andreja Vovka* in kratko zgodovino Inštituta za slovensko izseljenstvo izpod peresa *Brede Čebulj-Sajko*. Že v 60. in 70. letih je bilo opravljeno precej dela s tem, ko so se posamezniki lotevali npr. bibliografije slovenskega izseljenškega časopisja (Bajec), pregleda arhivskih virov za vprašanje izseljenstva (E. Umek), statističnih podatkov o izseljevanju (Ž. Sifrer); organiziran je bil simpozij ob 30-letnici smrti L. Adamiča itd. Leta 1982 je nekdanji Center prerasel v Inštitut, ki je dobil prve honorarne sodelavce, 1983 pa je tudi formalno postal osrednji slovenski dokumentacijski center za zbiranje arhivskega gradiva o slovenskih izseljencih. Osnovni cilj Inštituta kot znanstvene ustanove je prikaz zgodovine našega izseljenstva od začetkov do danes. Poleg stalnih ima danes Inštitut tudi številne sodelavce doma in v tujini.

Uvodnemu delu sledijo razprave in članki. Najprej *Ferdo Gestrin* primerja izseljevanje Slovencev v 19. in 20. stoletju z manj znanim izseljevanjem Slovanov z današnjega jugoslovanskega ozemlja v italijanske dežele od zgodnjega srednjega veka do začetka 19. stoletja. Ugotavlja mnoge podobnosti tako glede vzrokov migracij (revščina, iskanje boljših življenjskih pogojev, politični vzroki, beg pred preganjanjem), glede asimilacije, ki je bila tudi v starejšem obdobju močno prisotna, dalje glede delovnih mest, ki so jim bila v novih deželah na razpolago (to so predvsem nižja delovna mesta v mestih in na podeželju). Podobno kot danes so tudi tedaj izseljenci organizirali posebne skupnosti, ali pa jih je organizirala cerkev. Zelo poglobljeno, kar na 40. straneh, nam na osnovi študija objavljenih statističnih virov *Vlado Valenčič* predstavi izseljevanje Slovencev od 19. stoletja do druge svetovne vojne. Govori o vzrokih in vrstah migracij, o starostni in poklicni strukturi izseljencev, o izseljevanju v evropske države in Ameriko ter objavlja številne statistične podatke.

Polonca Cesar-Nedzbala v prispevku *Rajska dolina* prikazuje nastanek, obstoj in konec slovenske katoliške kolonije, ki jo je osnoval duhovnik Peter Josip Jeram v severni Kaliforniji. Avtorica je sama obiskala območje Rajske doline (The Valley of Eden), napravila več intervjujev z izseljenci, preštudirala pa je tudi ohranjene pisane in tiskane vire. Tako nam je predstavila ne samo eno slovenskih naselbin, ki naj bi

po prvotnih načrtih štela 400 družin, a je kasneje propadla, ampak tudi zanimivo osebnost organizatorja te naselbine P. J. Jerama, Slovenca iz Zeleznikov. Dejstvo je, da so posamezni duhovniki ali verske organizacije odigrale pomembno vlogo pri izseljevanju. Da bi bil odhod iz domačega okolja lažji, je cerkev organizirala posebne ustanove za izseljence, ki so potem v novi domovini prevzele skrb predvsem za versko življenje, mnogokrat pa so predstavljale tudi edino nacionalno vez. Eno takih verskih ustanov nam opisuje *Bogdan Kolar* v članku *Družba sv. Rafaela do ustanovitve ljubljanske podružnice*. Prispevek je nastal ob študiju časopisnih in arhivskih virov iz dunajskega nadškofijskega arhiva. Sprva je bila Rafaelova družba organizirana kot ustanova monarhije in je imela večnarodni značaj, po letu 1906 pa je bilo mogoče ustanovljati podružnice po nacionalnem ključu. Morda je manj znano, da je bil J. E. Krek nekaj časa podpredsednik dunajskega vodstva Rafaelove družbe. *Andrej Vovko* je v članku *Udje Družbe sv. Mohorja v ZDA do 1940* obravnaval pomembno vlogo, ki jo je med izseljenci imela ta družba. Prikazal je njeno razširjenost med izseljenci v ZDA in gotovo se moramo strinjati z avtorjem, ki je naglasil, da je družba odigrala pomembno kulturno in jezikovno vez med izseljenci in domovino. O ideji in poskusih izgradnje slovenskega Narodnega doma na St. Clairu v Clevelandu pišeta *Matjaž Klemenčič* in *Darja Emeršič*. Izvemo, da se je že 1903 med izseljenci pojavila ideja o lastnih društvenih prostorih v središču slovenske naselbine St. Clair Avenue v Clevelandu, ker so se sicer zbirali v raznih zasebnih prostorih. S številnimi nabiralnimi akcijami in prireditvami so zbirali prispevke za bodoči Narodni dom, ki je bil dograjen v letu 1924 in je v naslednjih desetletjih odigral pomembno kulturno poslanstvo, čeprav je mnogokrat prihajalo tudi do raznih nesoglasij.

O problematiki raziskovanja druge generacije priseljencev v ZDA in o nekaterih pristopih k temu raziskovanju piše *Majda Kodrič*. Pri tem upošteva ugotovitve predhodnih raziskovalcev, zlasti P. Kljarja, I. Slavec, N. Sulič itd. Opozarja tudi na ugotovitve Irvina L. Childa, ki je raziskoval drugo generacijo italijanskih priseljencev in ugotovil, da nizka družbena in ekonomska raven vzpodbudno vpliva na drugo generacijo, da se čimprej amerikanizira. Navaja še ugotovitve številnih drugih razprav in člankov v zvezi z drugo generacijo priseljencev v ZDA. *Martjan Drnovšek* se loteva obravnave delovanja Toma Brejca med slovenskimi izseljenci v Franciji v letih 1936—39. Ugotavlja, da so se mnogi naši izseljenci, zlasti rudarji socialističnih in komunističnih nazorov aktivno vključevali v ljudskofrontno gibanje v Franciji. Tomo Brejce je deloval med izseljenci kot partijski inštruktor in urednik glasila *Glas izseljencev*.

Nekaj avtorjev se ukvarja s problematiko povojne emigracije. *Rado Lencek* pod naslovom *Problemi in perspektive etnične identifikacije: izginjanje ali nova potrditev?* objavlja svoje izkušnje in opažanja ter naglaša, da so po drugi vojni prihajali v ZDA slovenski izseljenci z znatno višjo izobrazbo kakor prej ter da so se oklepali svojega slovenskega jezika in identitete, čim višja je bila izobrazba ob prihodu, nasprotno pa se tem lažje amerikanizirajo, čim višja je stopnja njihove izobrazbe v angleščini. Lencek zaključuje s prikazom dejavnosti povojne generacije na znanstvenem področju, zlasti pri proučevanju slovenskega jezika in zgodovine, izdajanju raznih publikacij ter delovanju znanstvenih društev, kakršno je npr. *Society for Slovene Studies*. Problematike slovenskih izseljencev v Avstraliji, še posebej vprašanja etničnega radia in oddaj v slovenskem jeziku se loteva *Irena Birsa*. Oddaje v slovenskem jeziku so se pričele leta 1975 z eno tedensko uro, potem se je fond ur povečeval. Zanimanje za te oddaje je večje med starejšimi priseljenci. Poudarek je predvsem na novicah iz stare domovine. Predvsem zato avtorica meni, da etnični radio ne izpolnjuje enega svojih ciljev, namreč premostitve kulturnega prepada med izseljenci in njihovimi potomci. Nasploh obžaluje, da je med drugo generacijo malo zanimanja za etnični radio.

Vrsta sestavkov osvetljuje literarno ustvarjanje naših izseljencev v novi domovini. *Jerneja Petrič* je o tej problematiki objavila dva prispevka. V prvem govori o avtobiografijah slovenskih izseljencev, ki nastajajo v ZDA. Med njimi razlikuje v glavnem dve skupini, in sicer na eni strani starejše avtobiografije misijonarjev, na drugi pa mlajše laične avtobiografije. Navaja značilnosti, skupne poteze in razlike med obema vrstama. Na sploh naglaša, da izseljenske avtobiografije ni mogoče presojati s strogimi literarnimi merili, ampak je treba upoštevati tudi njihovo vlogo pri ohranjanju slovenstva ter njihov zgodovinski pomen. V svojem drugem prispevku z naslovom *Ponovno Adamič — pisatelj, da ali ne?* pa nam Petričeva predstavlja Adamiča kot človeka, ki se je udeleževal na mnogih področjih, a nobenega ni razvil do kraja. Avtorica meni, da pri Adamiču sicer ne moremo govoriti o vrhunski literaturi, da pa brez dvoma lahko poudarimo njegov humanizem. Z dvema prispevkoma v zborniku sodeluje *Janja Žitnik*. V prvem govori o vzrokih za 18-letno zamudo slovenske objave Adamičevega dela *Orel in korenine*, v drugem pa predstavlja pesnika Vinka Žitnika, ki se je po zadnji vojni izselil v Argentino. Pesnika Berta Pribaca delujočega v daljni Avstraliji, nam predstavlja *Barbara Suša*. Pribac je namreč leta

1962 izdal pesniško zbirko Bronasti tolkač, ki je prva slovenska knjiga, tiskana v Avstraliji. Literarno ustvarjanje slovenskih izseljencev v Kanadi prikazuje *Mirko Jurak* na primerih dveh ustvarjalcev, Ivana Dolenca in Johna Krizanca.

Ingrid Slavec se loteva etnološkega preučevanja etnične identitete slovenskih izseljencev in nas seznanja z vrsto ugotovitev, ki so se pokazale v delu seminarja za proučevanje izseljenstva na Oddelku za etnologijo FF. S posebnim sociološkim pristopom se je *Peter Klínar* lotil svojega prispevka Zamisli o sodelovanju med Slovenci in njihovimi potomci v matici in tujini. Izhajal je iz teoretičnih izhodišč za raziskovanje mednarodnih migracij in iz ideje o skupnem slovenskem kulturnem prostoru. Osrednje mesto je namenil analizi empiričnih podatkov o vidikih sodelovanja med domovino in tujino. Študija *Jurija Zalokarja* Imigracija in psihiatrija govori o jugoslovanskih izseljencih v Virginiji (Avstralija), predvsem o duševnih posledicah imigracije. Avtor ugotavlja, da so razne nevrotične reakcije med izseljenci res izrazitejše posebno zaradi jezikovnih težav, drugih navad itd., vendar pa na podlagi lastnih raziskav naglašja, da so podatki o velikem številu shizofrenije zgrešeni.

Slovensko kulturno društvo »Simon Gregorčič« iz Toronta nam ob njegovi 30-letnici predstavlja *Milica Trebše-Stolfa*. Društvo so ustanovili Primorski Slovenci, ki so v Kanadi iskali predvsem boljše ekonomske pogoje. V zborniku nam *Andrej Vovko* predstavi tudi eno pomembnih ustanov za proučevanje izseljeniških vprašanj, Raziskovalni center za zgodovino priseljevanja Univerze Minnesota v St. Paulu, ki med drugim hrani tudi slovensko-ameriško zbirko virov. Iz te zbirke je povzel seznam rokopišnih virov društev, župnij, časopisov in posameznikov. Za konec pa nam še R. L. Lencek predstavlja pred kratkim umrlega rojaka, profesorja metalurgije na Politehničnem inštitutu v New Yorku Johna Nielsena (Janeza Seška).

V rubriki Ocene posreduje Majda Kodrič svoj pogled na publikacijo Fotoalbum izseljencev iz Benečije, ki je izšel v Trstu 1986, A. Vovko pa ocenjuje delo L. Antića, Naše iseljeništvu u Južnoj Americi i stvaranje jugoslavenske države, ki je izšlo v Zagrebu 1987. Zborniku je dodana izbrana bibliografija delavcev Inštituta s področja preučevanja slovenskega izseljenstva. Vsekakor je izid prvega zvezka zbornika Dve domovini opravičil svoj obstoj, tako lahko z zanimanjem pričakujemo naslednji zvezek, ki je menda že v pripravi.

Olga Janša-Zorn

OBVESTILA

OBVESTILA O IZHAJANJU ZGODOVINSKEGA ČASOPISA

1. Kvantitativni podatki o izhajanju Zgodovinskega časopisa v letu 1990 v vsakem pogledu vzbujajo zadovoljstvo. 680 izdanih strani je v 44 letih izhajanja revije manj le od rekordnega letnika 40/1987 s 780 stranmi (Kosov zbornik, dvojni letnik 6-7/1952-53 je sicer imel 828 strani s nekaj prilogami). Izdali smo dva ponatisa (8/1954 in 10-11/1956-57) ter dve publikaciji v Knjižnici ZČ (M. Verginella in R. Bratož). Prvič v štirih desetletjih in pol izhajanja ZČ se je zgodilo, da je tudi četrti redni zvezek letnika izšel še pred koncem koledarskega leta.

Letnik smo tudi v finančnem pogledu zaključili uspešno, kar kažejo naslednje številke:

Dohodki	Letnik 1989		Letnik 1990	
	din	%	din	%
Dotacija Rep. sekr. za raziskovalno dejavnost in tehnologijo	148.618,60	63,1	711.325,80	65,7
Dotacija Rep. sekr. za kulturo	22.600,00	9,6	148.762,00	13,8
Dotacija Rep. sekr. za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo	3.557,40	1,5	17.780,00	1,6
Dotacije drugih sofinancerjev	2.240,00	0,9	99.663,00	9,2
Naročnina	3.857,00	1,6	67.897,00	6,3
Prodaja tekočih števil ter starejših letnikov ZČ	928,00	0,4	8.028,00	0,7
Prodaja knjig Zbirke ZČ	441,40	0,2	17.195,00	1,6
Obresti in oglasi	53.430,55	22,7	11.565,00	1,1
Skupaj	235.672,95	100,0	1.082.215,80	100,0